

5. Піддячий М.І. Освіта і наука України у вимірі громадянських суспільств: соціально-професійна орієнтація. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 3/4 (48–49). С. 59–65.

6. Піддячий М.І. Історичні передумови та теоретичні засади профорієнтації школярів. *Педагогіка і психологія*. 2006. № 3 (52). С. 29–36.

Валерій РЕДЬКО
(Київ, Україна)

ОСВІТНЄ ІНШОМОВНЕ КОМУНІКАТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ МЕТОДИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ЗМІСТУ ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Освітнє іншомовне комунікативне середовище ми розглядаємо як збалансований комплекс методів, форм і засобів навчання, що сприяють активному оволодінню учнями спілкуванням у різних видах мовленнєвої діяльності відповідно до сфер, тем і мовного матеріалу, окреслених чинною навчальною програмою. Це складне утворення, що ґрунтується на взаємодії двох суб'єктів навчального процесу – *вчителя і учнів*, діяльність яких спрямовується на виконання цілей навчання з використанням дидактично доцільних засобів. Його можна трактувати як своєрідний освітній простір, який забезпечує цілісне засвоєння *учнями* навчального змісту, дозволяє їм проявляти та розвивати свої здібності, підвищує інтерес до вивчення предмету, умотивовує їхню іншомовну діяльність, яку вони навчаються виконувати на уроках, дає змогу засобами іноземної мови пізнавати культуру народу, що нею спілкується, а також розповідати своєму уявному іншомовному співрозмовникові про культуру своєї країни, сприяє освіті й вихованню, активізує пізнавальні інтереси, надає можливості для самовдосконалення. Водночас освітнє іншомовне комунікативне середовище дозволяє *вчителю* успішно реалізовувати прогнозовані завдання, надає можливості проявляти свій професійний досвід, зокрема демонструвати власні творчі дидактичні та методичні напрацювання, що сприяють досягненню мети, передбачає методично доцільне використання методів, форм і засобів оволодіння учнями іншомовною комунікативною діяльністю, дає змогу позитивно впливати на їхні дії, стимулювати до активної мовленнєвої взаємодії, враховуючи їхні потенційні можливості та набутий навчальний досвід.

Зміст освітнього іншомовного комунікативного середовища характеризується наявністю *інваріантних* і *варіативних* компонентів, що різнобічно зумовлено особливістю цілей навчання іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування. До *інваріантних компонентів* відносимо суб'єкти навчального процесу, зміст їхньої діяльності, дидактичні та методичні принципи навчання, дидактично доцільно дібрані та методично раціонально організовані вправи і завдання як засоби оволодіння навчальним іншомовним матеріалом. *Варіативні компоненти* – це типи, види та кількість вправ і завдань, які долучаються до змісту навчання, що часто залежить від його умов і завдань, об'єкти активізації та контролю механізмів

засвоєння навчального матеріалу, часові межі виконання тренувальної роботи, передбаченої для оволодіння операціями та діями з метою засвоєння нової навчальної одиниці, механізмами спілкування та певними видами мовленнєвої діяльності. Варто зазначити, що паралельне та взаємопов'язане навчання говоріння, аудіювання, читання, письма не означає визначення однаково пролонгованих у часі етапів, які спрямовуються на оволодіння кожним із них. Учителеві надається право самостійно розв'язувати цю проблему в залежності від ситуативних потреб і наявних умов навчання.

Визначальною характеристикою освітнього іншомовного комунікативного середовища має бути його здатність сприяти моделюванню комунікативно спрямованих дій учнів, запропонованих змістом підручника. При цьому результати такої діяльності будуть успішними, якщо зміст навчання оптимально враховує характерні певному етапу дидактичні, методичні та психологічні чинники впливу на його здійснення. Це насамперед психологічна готовність учнів до запланованої навчальної роботи, рівень її вмотивованості, потенційні можливості, інтереси, досвід, набутий під час вивчення інших предметів, загальнонавчальний рівень їхнього розвитку, ситуативно доцільні та доступні методи, форми і засоби навчання, очікувані результати. Звісно, що варіативні компоненти освітнього середовища для різних класів можуть відрізнятися певними показниками, зокрема кількістю і видами вправ і завдань, об'єктами контролю, обсягом нового навчального матеріалу тощо. Усі ці особливості мають знаходити чіткий відбиток у змісті підручника як основного засобу навчання.

Освітнє іншомовне комунікативне середовище не вимагає від учнів і вчителів обов'язкового чіткого виконання усіх запропонованих змістом підручника вправ і завдань, а відповідно до умов навчання дає вчителю змогу проявляти свої творчі здібності до вибору із змісту навчальної книги та методичної організації навчального матеріалу у межах уроків/параграфів, долучати притаманні йому професійній діяльності види робіт, які традиційно дають йому позитивний результат.

Зміст компетентнісно орієнтованого підручника доцільно конструювати відповідно до рамкового принципу: він має містити найбільш типовий мовний, мовленнєвий та інформаційний тематичний матеріал, який може слугувати орієнтовною основою навчальної діяльності вчителя і учнів та за потреби видозмінюватися в кількісних і якісних показниках у залежності від умов навчання. А відтак, підручник має бути гнучким і дозволяти вчителю самостійно орієнтуватися в організації навчання, варіювати окремими його компонентами у залежності від комунікативних ситуативних потреб і умов навчання. Окрім того, передбачається також можливість моделювання змісту окремих його компонентів, що зумовлюється завданнями уроків. Насамперед це стосується засобів навчання (вправ, завдань): їх видів, типів і кількості. Формування механізмів іншомовного спілкування доцільно здійснювати ситуативно в тих часових межах і в тій послідовності, яких об'єктивно потребує навчальна діяльність, що виконують учні на певному етапі уроку. Якщо ставиться завдання формувати мовні навички, то домінуватимуть вправи, спрямовані на засвоєння учнями значення, способів формування та функцій лек-

сичної чи граматичної одиниці у мовленні. Відповідно до набутого іншомовного досвіду спостерігатиметься тенденція на урізноманітнення творчих комунікативних завдань як засобів активізації навчальних дій учнів з метою оволодіння певним видом мовленнєвої діяльності. При чому, окрім засобів навчання, пропонованих підручником, учителеві має надаватися можливість за потреби самостійно долучати додаткові, ситуативно доцільні типи та види вправ і завдань для використання на уроці і варіювати їх кількістю не тільки відповідно до умов навчання, але й результатів, які демонструють учні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Полонська Т.К. Сутність компетентісно-орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка; Інституту педагогіки НАПН України. 2017. Вип. 22. Ч. 2. С. 294–300.

2. Редько В. Г. Готовність учнів початкової школи до компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов: авторська інтерпретація результатів анкетування вчителів. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. К., 2017. Вип. 19. С. 284–299.

3. Ellis R. Second language acquisition research and language-teaching materials. N. Harwood (Ed.), *English language teaching materials: Theory and practice*. New York: Cambridge University Press, 2010. Pp. 33–57.

Олеся СЛИЖУК
(Запоріжжя, Україна)

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ШКІЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

В умовах демократизації українського суспільства на початку XXI ст. постала потреба поширення ідей справедливості, рівності у правах і свободах, соціальної толерантності, які є базовими характеристика громадянської компетентності. Це поняття Т. Ремех, услід за іншими його дослідниками, визначає як «готовність і здатність особистості активно й ефективно діяти відповідно до демократичних принципів і громадянської позиції. Вона передбачає наявність як певної життєвої позиції учнів, так і внутрішньої готовності до її реалізації» [5, 37]. Ця дослідниця зазначає, що передумовою розвитку громадянської компетентності є ухвалення Радою Європи 12 квітня 2016 року нових Рамок компетентностей для культури демократії.

У зв'язку з цим у 2018 році була прийнята «Концепція розвитку громадянської освіти в Україні» [4], а також громадянські й соціальні компетентності визнані ключовими в сучасних державних стандартах початкової та базової середньої освіти [2]. Громадянські компетентності – це «спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських цінностей, соці-